

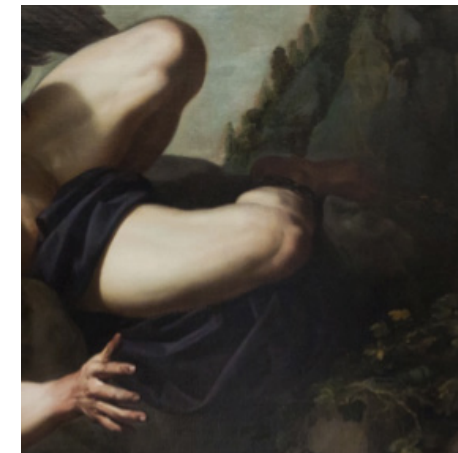
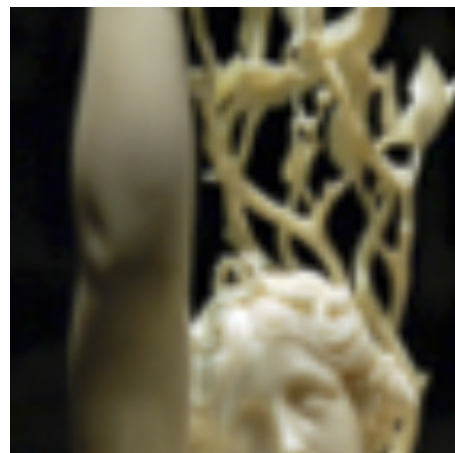
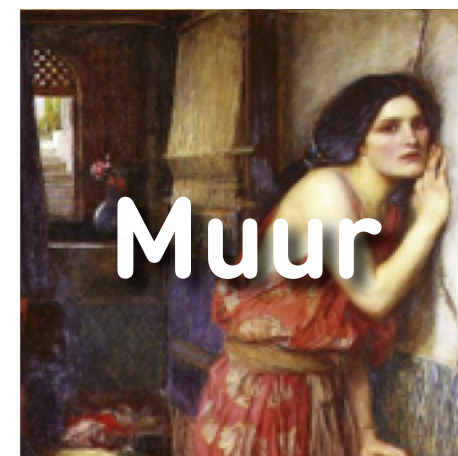
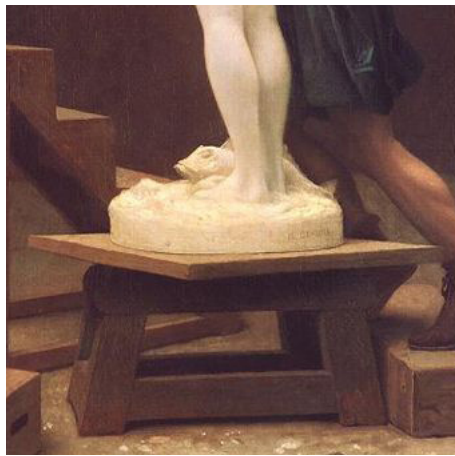
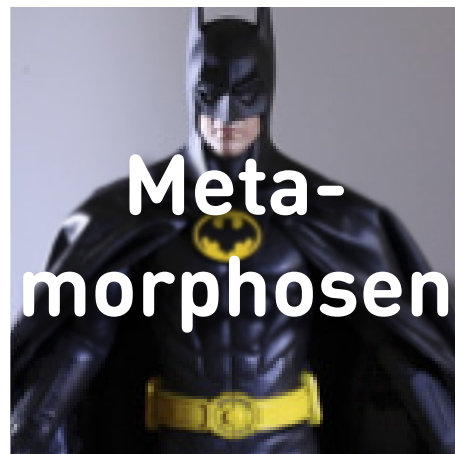

MIETAMORFOSEN

In den beginne was er Chaos. (boek I)

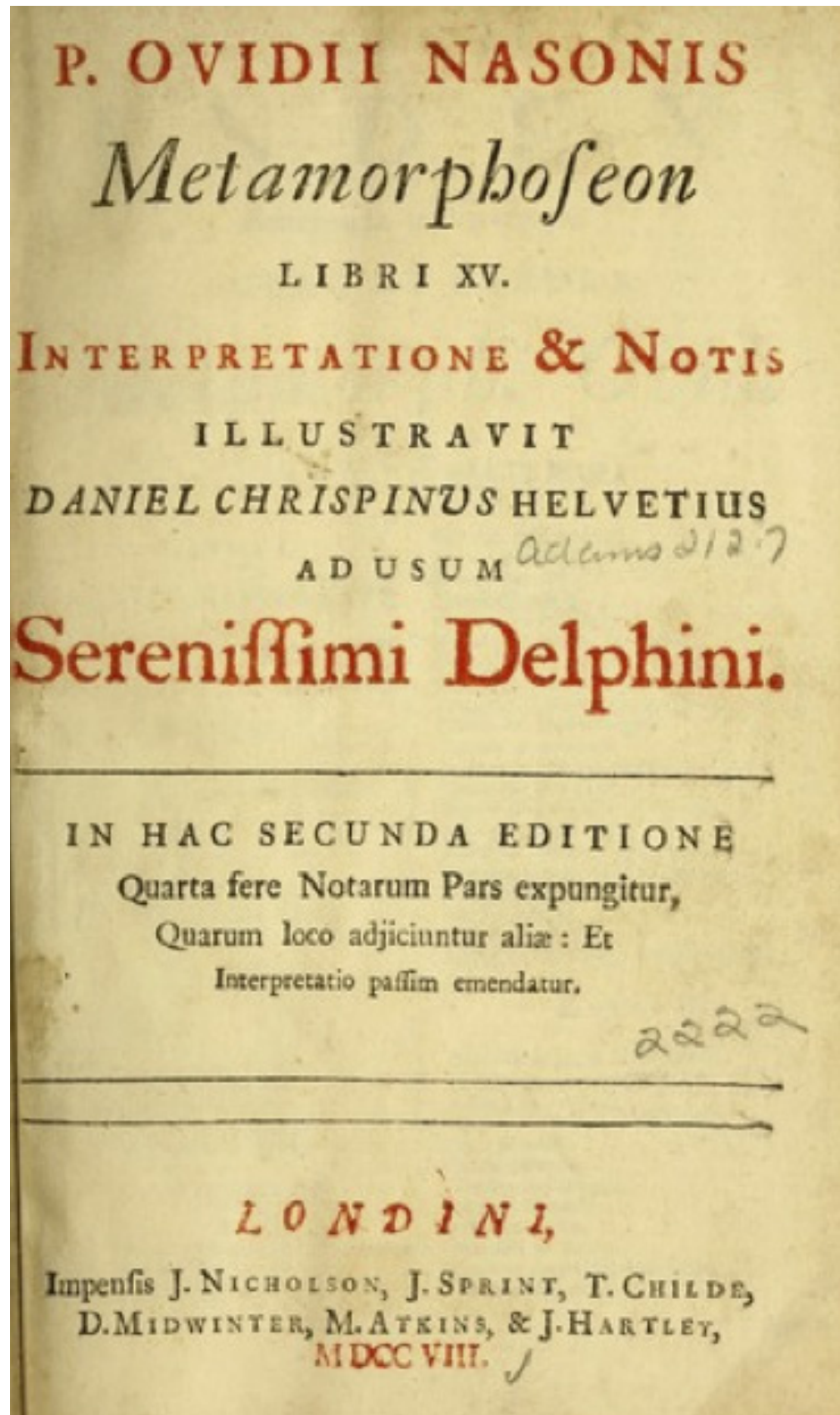
Metamorfosen naar Ovidius door Toneelgroep De Appel.

Een weefpatroon van scènes en acts, een theatrale videoclip in beeld, muziek, klank, zang en tekst. Als een stapeling, laag over laag, gekneed en weer gekneed. Een samenspel van krachten. Geïnspireerd door de verhalen uit Ovidius' *Metamorphosen* en hun rijke thematiek ontstaat gaandeweg een collagevoorstelling. Dit is een proces van inlezen, associëren, scènes maken, uitproberen, weggooien, opnieuw proberen en uiteindelijk keuzes maken. Een samenspel van de regisseur, de acteurs, de dramaturg, de decor- en kostuumontwerpers, de componisten, de decorbouwers en technici. Een ode aan de verbeelding: Alles verandert, niets vergaat. (boek XV)

PRAKTISCH

- Klik op de volgende pagina de foto's aan en krijg een korte omschrijving van een verhaal dat gebruikt is in de voorstelling. Klik door en kom bij verdieping.
- Via het logo van De Appel ga je rechtsreeks naar onze website. Daar is nog veel meer informatie te vinden. Over de makers, de acteurs, het bijzondere gebouw, de voorstelling en ook achtergrond en verdiepingsartikelen van dramaturg Alain Pringels.
- Klik op Facebook, like onze educatie Facebookpagina en blijf ons volgen.
- ! Wil je je ervaring met ons delen? Dat kan op onze educatie facebookpagina.
- Wij geven workshops bij de voorstelling. Interesse? Neem contact op met educatie@toneelgroepdeappel.nl. Op de appelsite vind je informatie over de mogelijkheden.

METAMORPHOSEN van Ovidius

Nu kan ik gaan vertellen hoe lichamen andere lichamen werden

En dat doet Ovidius in zijn *Metamorphosen*. Het is een aaneenschakeling van ongelooflijke verhalen, die al eeuwen mensen boeien. Ook al ben je niet bekend met de verhalen over Icarus, Narcissus, Deucalion, Phaëthon, Hermafroditus, Midas en Bacchus, ze komen je op de een of andere manier toch bekend voor.

Het zijn oerverhalen die als het ware in onze genen zitten. Ze spreken ons aan en we krijgen het gevoel dat ze ons iets duidelijk willen maken (De psycholoog Jung sprak in dit verband van archetypen).

Het zijn verhalen over hoop en wanhoop, lust en liefde, strijd en macht, goden en mensen. De meest wonderbaarlijke veranderingen (metamorfosen) komen ter sprake, zoals Daphne die op eigen verzoek een laurierboom wordt.

Metamorphosen van Ovidius bestaat uit 15 boeken. Ovidius begint met het ontstaan van de wereld en eindigt in zijn eigen tijd met de vergoddelijking van Ceasar.

Daarmee is het verschil tussen goden en mensen opgeheven. De goden in de verhalen hebben zeer menselijke trekken met hun liefdesverlangens en zwaktes, maar ze zijn wel onsterfelijk en kunnen wonderen verrichten.

Zoals gebruikelijk in die tijd schreef Ovidius in de dactylische hexameter.

Dat betekent dat elke regel uit achttien lettergrepen bestaat, waarvan er zes een klemtoon

krijgen. Traditioneel werd deze vorm gebruikt voor een heldendicht (epos). Ovidius was de eerste die deze vorm voor andersoortige vertellingen gebruikte. Ovidius heeft een vlotte, soms licht spottende wijze van vertellen. Levenslessen geeft hij niet, al zitten die er vaak wel in.

Een belangrijk thema in *Metamorphosen* is de liefde in al zijn facetten. Van tragische verliefdheid tot woeste verkrachtingen. Van liefde tussen man en vrouw tot goddelijke lust. Van liefde voor de mensheid tot eigenliefde.

Veel verhalen die Ovidius vertelt in zijn *Metamorphosen* waren al bekend, bijvoorbeeld uit de Griekse mythologie. Ovidius maakte er nieuwe variaties op. Ook hier is dus sprake van een metamorfose. De verhalen zijn zo geschreven dat ze voorgedragen kunnen worden. Dat was de manier waarop de meeste mensen in die tijd verhalen met elkaar deelden.

METAMORFOSEN Verdieping

Metamorfosen en gedaanteveranderingen zijn van alle tijden. Veel actiefilms uit Hollywood zijn geïnspireerd op stripverhalen. Vaak zijn het normale mensen die over abnormale krachten bezitten. Om die kracht te gebruiken moeten ze veranderen in een supermens.

Ook de filmsterren ondergaan veranderingen. Ze moeten tenslotte aantrekkelijk blijven, al gaat er wel eens wat mis.

Toneelspelen is ook een vorm van metamorfose. De acteur blijft zichzelf, maar transformeert in een personage door middel van inleving, stemgebruik en beweging. Kostuums, grime en pruiken kunnen daarbij helpen.

OVIDIUS

Publius Ovidius Naso leefde van 43 voor tot 17 na het begin van onze jaartelling. *Metamorphosen* verscheen waarschijnlijk in het jaar 1.

Dankzij een lang autobiografisch gedicht hebben we een aardig beeld van Ovidius' leven. Hij vertelt daarin dat hij opgroeide met zijn broer, die een jaar ouder was. Zijn vader was heel rijk, maar behoorde niet tot de maatschappelijke elite van de senatoren. De twee broers kregen een goede opleiding. De bedoeling was dat zij via hun opleiding in de politiek terecht zouden komen. Ovidius voelde daar helemaal niets voor. Hij ontdekte al vrij vroeg dat hij dichter wilde worden.

De vroege dood van zijn broer maakte een diepe indruk op Ovidius.

Dankzij het geld van zijn vader kon Ovidius zich helemaal richten op het schrijven.

Zijn jeugdwerk is van het hoogste niveau, schrijft Ovidius zelf. Misschien is die uitspraak niet echt serieus. Zijn *Amores*, drie bundels liefdespoëzie, vallen op door hun opgewekte toon en de milde spot die er in door klinkt. Dat wijkt af van wat in die tijd gebruikelijk was. Het echte succes begon met het driedelige *Ars Amatoria*. Daarin adviseert hij mannen en vrouwen hoe ze een geliefde moeten veroveren en behouden. Eerdere schrijvers waren zeer serieus in hun adviezen. Ovidius is meer uit op een glimlach. Veel indruk maakte de *Heriodes*, zogenaamde brieven van mythologische vrouwen aan hun echtgenoten of minnaars. Nog steeds het lezen waard.

Ovidius trouwde drie keer. Over zijn eerste huwelijk schrijft hij:

‘Ik was nog bijna een kind, toen ik al trouwde met een saaie,
lastige vrouw; dat huwelijk duurde dan ook kort.’

Deze stijl, nuchter, afstandelijk, hanteert hij in al zijn werk. Daardoor doet het modern aan.

Vlak na het voltooien van de *Metamorphosen* werd Ovidius door keizer Augustus verbannen naar Tomi aan de Zwarte Zee. Volgens Ovidius overkwam hem dat vanwege een gedicht en een misstap. Nog steeds buigen geleerden zich over de vraag welk gedicht en welke misstap Ovidius tot ongewenst persoon hebben gemaakt.

Er zijn ook wetenschappers die vermoeden dat de verbanning door Ovidius verzonnen is. Ovidius wilde doen voorkomen dat hij schreef als een man die alles achter zich heeft moeten laten en moest leven in een koud moerassig land, omringd door lompe, onbehouwen mensen.

Hij prijst zich gelukkig dat zijn ouders de schande van zijn verbanning niet meer hebben hoeven meemaken. Aan het eind van zijn relaas schrijft hij zijn grafschrift:

*Ik, Naso, die hier rust, de speelse dichter van de liefde,
ben door mijn eigen dichttalent ten val gebracht.
Reiziger, wees zo goed, indien u ooit bemind hebt,
te zeggen: 'Beenderen van Ovidius, rust zacht!'*

Bron Tristia III, 3.73-6; vertaling D. den Hengst

Peter Paul Rubens (1636)

PHAETHON

‘Jij bent mijn zoon en je verdient niet te worden afgewezen.’ (boek II)

De jonge Phaëthon is er trots op dat hij de zoon van de zonnegod Helios is. Een vriend bespot hem ermee en vraagt waarom hij dit smoesje van zijn moeder gelooft. Hij wil een bewijs dat Helios echt zijn vader is. Zijn moeder zweert dat ze de waarheid vertelt en wijst hem de weg naar zijn vader.

Helios is blij zijn zoon te zien. Hij vraagt Phaëthon een wens te doen die hij zal vervullen om zijn liefde voor zijn zoon te bewijzen. Zonder aarzelen spreekt Phaëthon zijn wens uit. Hij wil één dag de zonnewagen besturen. Helios schrikt en wijst Phaëthon op de vele moeilijkheden die zo’n rit oplevert. Bovendien vraagt het heel wat stuurmanskunst om op de juiste hoogte te blijven. Gaat hij te hoog dan verbrandt de hemel, gaat hij te laag dan verbrandt de aarde.

Phaëthon blijft bij zijn wens omdat hij wil bewijzen dat hij een echte godenzoon is. Helios kan niet anders dan hem zijn zin te geven. Natuurlijk gaat het helemaal mis. De wagen komt ter hoogte van Afrika te dicht bij de aarde, waardoor de huid van de bewoners donker kleurt en de grond verandert in woestijn.

De godenraad komt in spoedzitting bijeen en besluit de aarde en de mensen te redden ten koste van Phaëthon, die door Jupiter uit de zonnewagen geslingerd wordt.

PHAËTHON Verdieping

Mythes zijn niet alleen verhalen die verteld worden om de mensen te vermaken. Ze geven vaak ook een verklaring over het ontstaan van natuurverschijnselen. In het verhaal van Phaëthon wordt een verklaring gegeven over het ontstaan van woestijnen en de donkere huidskleur van Afrikanen.

Phaëthon was er trots op dat hij de zoon van de zonnegod was. Zijn vriend twijfelt hieraan. Als zijn vriend gelijk heeft, dan gaat Phaëthon enorm af. Als hij kan bewijzen dat zijn vader echt Helios is, zal zijn vriend heel erg jaloers zijn.

- Toon aan dat ook in onze tijd nog steeds de behoefte bestaat om te bewijzen dat je beter bent dan de ander door wat je bezit of kunt.
- Welke drie overeenkomsten zijn er te vinden tussen de verhalen over Phaëthon en Icarus?

De Haarlemse kunstenaar Hendrik Goltzius (1588-1617) heeft in een aantal etsen laten zien hoe goed hij vallende mannen kan tekenen. Natuurlijk tekende hij ook Icarus en Phaëthon.

Welk van de twee gravures (links) is Phaëthon? Op grond waarvan weet je dat?

Jean-Baptiste-Camille Corot (1861)

Geroge Frederic Watts (1897)

ORPHEUS EN EURYDICE

‘Ik wilde wel berusten, ik verzeker u, ik wil het, maar amor wint.’ (boek X)

Als Orpheus zingt en op de lier speelt die hij van Apollo heeft gekregen, luistert iedereen. Ook de dieren en de bomen, zelfs de stenen luisteren.

Zijn grote liefde is Eurydice, een nimf. Kort na hun trouwdag trapt de bruid op een adder. De beet van het dier is dodelijk.

Orpheus kan niet leven zonder zijn Eurydice, daarom besluit hij af te dalen in de onderwereld. Dankzij zijn muziek lukt het hem om bij Hades te komen, de koning van het dodenrijk. Natuurlijk kan hij Orpheus’ wens niet vervullen. De dood is onherroepelijk, niemand kan een tweede leven krijgen.

Orpheus begint te zingen en alle schimmen raken diep ontroerd, ook Hades en zijn vrouw Persephone. Orpheus mag zijn Eurydice meenemen. Op één voorwaarde: hij mag pas omkijken naar zijn vrouw als ze de onderwereld achter zich hebben gelaten.

Iedere keer als Orpheus vraagt of Eurydice hem nog volgt, hoort hij: Ja, liefste. Als ze bijna terug in het zonlicht zijn, vraagt hij het nog eens. Hij hoort niets. Hij schrikt, kijkt om en ziet dat hij zijn geliefde verliest. En nu definitief.

Orpheus trekt zich terug en wil niets meer van vrouwen weten (wel van jongens, volgens Ovidius). De Bacchanten, een stel wilde vrouwen, gek van de drank, storten zich op de vrouwenhater en scheuren Orpheus in stukken.

ORPHEUS EN EURYDICE Verdieping

Dit is wel een van de meest bekende liefdesgeschiedenissen uit de mythologie. De 'boodschap' in het verhaal luidt: terugkeren uit de dood is niet mogelijk. Veel kunstenaars laten zich inspireren door dit verhaal. Logisch, het is de kunst die de dood (bijna) kan overwinnen. In de verhalende kunst zijn de twee overheersende thema's: liefde en dood. En in Orpheus zijn die twee het meest verweven. In de moderne literatuur is het Orpheus thema vooral verbonden met de tijd. De hoofdpersonen willen de liefde terug die er ooit was. Maar niemand kan het verleden doen herleven.

> Bekijk de clip die Nicolaos Zafiriou maakte voor de song *Wait for me* van Moby.

- In hoeverre vind jij song en beeld bij elkaar passen?
- Is de clip volgens jou te snappen als je de mythe van Orpheus niet kent?

DE SCHIKGODINNEN

*Dan wordt u door de hemel uit uw eeuwigheid verlost om te sterven;
de drie Parcen breken dan uw levensdraad... (boek II)*

De oude Grieken en Romeinen geloven in drie godinnen die gezamenlijk de levensloop van de mens bepalen. Zij doen dit door de 'levensdraad' van elk mens te spinnen, te meten en door te knippen, als het leven volgens hen lang genoeg heeft geduurd.

Jacob Matham

DE SCHIKGODINNEN Verdieping

Alfred Agache - *Les Parques*

In Griekenland zag men de godinnen als een drie-eenheid. Samen vormen de schikgodinnen de lotsgodin Moira.

Ook de Griekse (en Romeinse) goden kunnen niet om de dames heen. Hun kinderen die zij bij vrouwen hebben verwekt, zijn niet onsterfelijk, hoe graag de goden dat ook zouden willen.

In andere mythologieën komen de schikgodinnen ook voor. In de Noorse oerverhalen zijn het drie zusters: de oudste kende het verleden, de jongste het heden en de middelste de toekomst.

In veel culturen zijn het de schikgodinnen die het (levens)lot van de mens bepalen.

Op de achtergrond speelt, in veel verhalen in de *Metamorphosen* van Ovidius, mee dat de mens denkt zijn eigen levenspad te kunnen bepalen, maar erachter komt dat die gedachte een illusie is. Toch geloven veel mensen dat er 'iets' is dat hun leven stuurt en bepaalt.

- Bespreek met elkaar of we tegenwoordig nog in een (nood)lot geloven, dat we niet zelf kunnen bepalen. Of vinden we eerder dat alles toeval is, een samenloop van omstandigheden?

DE SCHIKGODINNEN Verdieping

> Kijk naar **Moirai** (Kerstin Unger en Jasper Diekamp)

Bespreek dit filmpje met elkaar. Ga daarbij in op de rol van de schikgodinnen, de symboliek en het gedrag van de 'mensen'.

De schikgodinnen dragen in de Griekse verhalen de volgende namen: Klotho, Lachesis en Atropos.

- Wat betekenen die namen?
- Welk voorwerp heeft elk van hen bij zich om hun naam en functie te benadrukken?

A marble statue depicting the mythological figures Apollo and Daphne. Apollo, on the left, is shown from the waist up, holding a laurel wreath above his head with both arms. He is looking towards Daphne. Daphne, on the right, is shown from the waist up, looking away from Apollo with a distressed expression. She appears to be transforming into a laurel tree, with her arms and hands becoming branches with leaves. The statue is set against a dark background.

APOLLO EN DAPHNE

Daphne, Peneius' dochter, was Apollo's eerste liefde. (Boek I)

Apollo laat graag blijken hoe goed hij met pijl en boog overweg kan. De liefdesgod Cupido vindt hij een schutter van niks. Dat pikt Cupido niet en hij neemt wraak door twee pijlen te pakken. De ene pijl maakt de getroffene smoorverliefd en de andere met een loden punt dooft elk gevoel van liefde. Cupido spant zijn boog en treft Apollo met de eerste pijl en Daphne met de tweede. Apollo heeft nooit gevoelens voor iemand gekend en nu is hij opeens stapelverliefd op Daphne, die dankzij de pijl van Cupido niets van liefde wil weten. Ze vlucht het bos in en Apollo gaat haar achterna. Daphne vraagt hulp aan haar vader, de riviergod Peneius. Hij verlost haar van het lichaam waarnaar Apollo zo verlangt en verandert haar in een laurierboom. Nog steeds begeert Apollo Daphne, hij kust de boom. Hij maakt een lauwerkrans van 'haar' bladeren en benoemt de lauwerkrans tot een teken van overwinning.

APOLLO EN DAPHNE Verdieping

In dit verhaal staat Daphne voor meisjes en vrouwen die zich alleen willen geven aan de man met wie ze gaan trouwen. Haar vader redt haar omdat hij weet dat ze haar maagdelijkheid niet wil verliezen aan een verdwaasde Apollo. In sommige culturen is een meisje schaken nog steeds de manier om een vrouw te krijgen.

- > In de film Borat (2006, Larry Charles) wil Borat, Pamela Anderson kidnappen.
- Ook in Nederland vinden zo nu en dan jongens het nodig om een meisje te 'schaken' als ze willen trouwen. Hoe sta jij daar tegenover?

Deze opdracht kun je met de hele klas doen of in groepjes. Bekijk de volgende drie filmpjes.

- > **Count the Loss, Dear Daphne** (Joy Whalen)
- > **Daphne** (Valerio Tarricone)
- > **Ravishing Beauty** (Harry Clegg)

Elk van de drie gaat in op een ander aspect van het verhaal. Benoem deze drie aspecten. Ravishing Beauty heeft een slot dat zich in de huidige tijd afspeelt. Bespreek met elkaar het verband tussen dit slotdeel en de idee van de *Metamorphosen*: Alles verandert, niets vergaat.

PYGMALION

Steeds voelt hij met zijn vingers aan het beeld, of het ivoor of lichaam is en maakt zich wijs, dat dit toch geen ivoor is... (Boek X)

Deze prins uit Cyprus ziet vrouwen als zondige wezens en wil daarom nooit trouwen. Hij weet wel hoe zijn ideale vrouw eruit moet zien. Daarom gaat hij haar beeldhouwen. Hij werkt vele uren aan zijn ivoren beeld. Als het beeld af is beneemt de schoonheid ervan hem de adem. Hij raakt tot over zijn oren verliefd op zijn eigen creatie. Tijdens een feest ter ere van Aphrodite (Venus) vraagt hij de godin om hem een vrouw te schenken zo mooi als zijn ivoren beeld. Thuis gekomen loopt hij naar het beeld en kust het op de mond. Het ivoor voelt niet koud aan en ook haar ogen zijn niet leeg maar vol van leven.

Étienne Maurice Falconet - *Pygmalion et Galatée* (1763)

Jean-Leon Gerome – *Pygmalion en Galathea* (1890)

PYGMALION Verdieping

Dit verhaal spreekt tot de verbeelding. Niet alleen komt een kunstwerk tot leven, het gebeurt ook nog door de liefde. (zie de Cupido rechtsboven op het werk van Jean-Leon Gerome).

Er loopt een lijn van Prometheus die mensen uit klei maakte, via Deucalion en Pyrrha, die uit stenen mensen schiepen, naar Pygmalion. Zo zie je dat de *Metamorphosen* ook gaan over leven scheppen uit levenloos materiaal. Daarbij is wel de hulp van goden nodig. Alleen zij kunnen dood materiaal leven inblazen.

The picture of Dorian Gray (1893) van Oscar Wilde gaat over een man die zijn jeugdige trekken behoudt, terwijl zijn geschilderde portret steeds ouder wordt. Dit boek is heel vaak verfilmd. Vanaf 2001 al negen maal.

In 1913 ging het toneelstuk *Pygmalion* van George Bernard Shaw in première.

In de jaren vijftig werd er een musical van gemaakt: *My fair Lady*.

En in 2002 verscheen de film *S1m0ne* gemaakt door Andrew Niccol. Daarin maakt een filmregisseur noodgedwongen zijn ideale actrice met behulp van de computer.

> Zie de trailer van *S1m0ne*

ICARUS

Peter Paul Rubens (1637)

‘Laat Minos zee en aarde versperren’, riep hij, ‘maar de lucht is vrij. Daar gaan wij langs.’

(boek VIII)

Om te ontsnappen uit het reusachtige doolhof waarin ze zijn opgesloten bouwt Daedalus, een slimme architect, vleugels voor zichzelf en zijn zoon Icarus. Hij waarschuwt Icarus niet te hoog te vliegen, want dan smelt de bijenwas waarmee de veren zijn vastgeplakt. Icarus geniet zo van het vliegen dat hij de waarschuwing vergeet en hoger en hoger vliegt. De zon doet de was smelten, de veren laten los en Icarus stort in zee.

Charles Paul Landon (1799)

ICARUS Verdieping

Icarus' vader Daedalus was behoorlijk eerzuchtig. Hij moest vluchten uit Athene omdat hij een vakgenoot had vermoord, die net zo briljant was als hij. Het bleef niet bij die ene moord. Daedalus had zijn zus gevraagd om zijn zoon Icarus op te voeden. Het bleek al snel dat Icarus niet zo slim was als zijn neef met wie hij opgroeide. En dus ruimde Daedalus het neefje uit de weg.

Als je jong bent, zie je geen gevaar. Je bent nieuwsgierig, ondernemend en overmoedig net als Icarus. Je neemt risico's en dan kan het wel eens mis gaan.

Wetenschappelijk onderzoek kan ook risicovol zijn. En net als Icarus kan een geleerde zo opgaan in zijn werk dat hij vergeet naar de raad van anderen te luisteren.

Denk aan films als:

- > **Jurassic Park** (1993, Steven Spielberg)
- > **The fly** (1986, Cronenberg)
- > **Frankenstein** (1931, James Whale)
- > **Frankenweenie** (2012, Tim Burton)

Eigenlijk zijn deze films een voortzetting van wat in veel klassieke verhalen speelt. De held geeft zichzelf een opdracht en wil zijn doel bereiken, al gaat hij daarbij in tegen de wil van de goden. Natuurlijk redt de held het niet en komt hij tragisch aan zijn einde.

Pieter Breugel de Oudere – *Landschap met de val van Icarus* (1555)

- Waar is op dit werk van Breughel de val van Icarus te zien?
- Probeer te verklaren waarom de schilder de val van Icarus niet als het belangrijkste onderwerp op het schilderij heeft afgebeeld.

- > Bekijk de animatie **Odlot** (2007)
De maker Michel Socha heeft van Icarus een held gemaakt die alleen opereert.
Op de soundtrack is de kreet 'Freedom' te horen.

- Welk idee over vrijheid brengt Socha volgens jou met dit filmpje tot uiting?

- > Leestip: Rebel met vleugels van Marcel Roijaards

PROMETHEUS

Zo kreeg de aarde, kort geleden nog zo leeg en vormeloos, een ander aanzicht door dat nieuwe leven van de mens. (boek I)

In de strijd tussen de Titanen en de Goden kiest de Titaan Prometheus de zijde van Jupiter en de goden. Daarvoor krijgt hij alle lof. Jupiter draagt hem op om de mens te scheppen uit klei. Prometheus voltooit zijn opdracht, maar ziet dat de mensen een armzalig leven leiden omdat ze tekort komen wat de goden in overvloed hebben. Daarom steelt Prometheus het vuur van de goden en schenkt dit aan de mensen. Jupiter straft Prometheus door hem met zware kettingen aan de berg Kaukasus te ketenen. Elke dag komt er een adelaar op Prometheus zitten die zijn lever opeet, die in de nacht weer aangroeit.

Theodoor Rombouts (1597-1637)

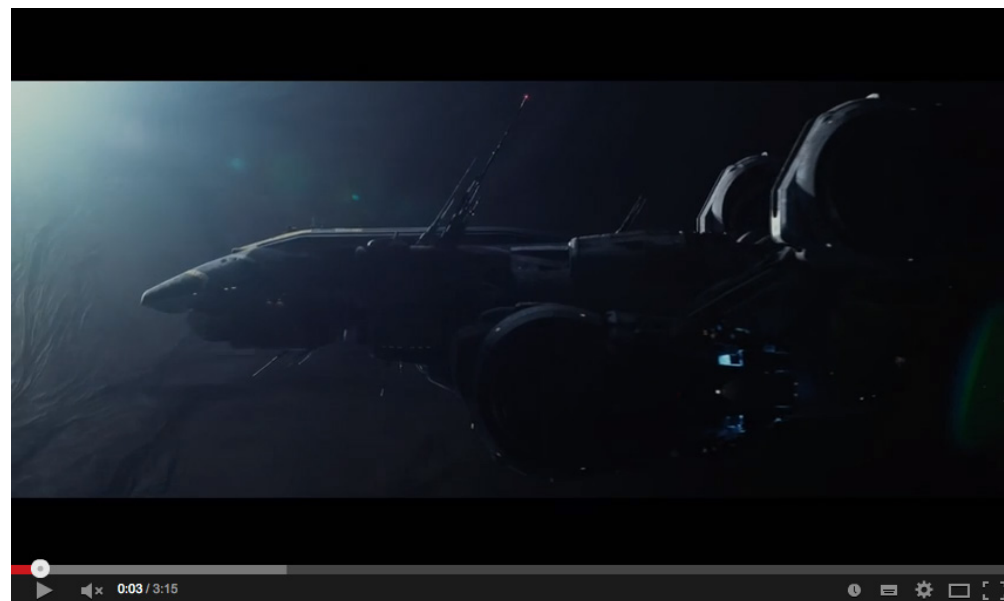

PROMETHEUS Verdieping

De naam Prometheus betekent zoveel als vooruitdenkend. Daarom staat hij vaak symbool voor techniek en ruimtevaart.

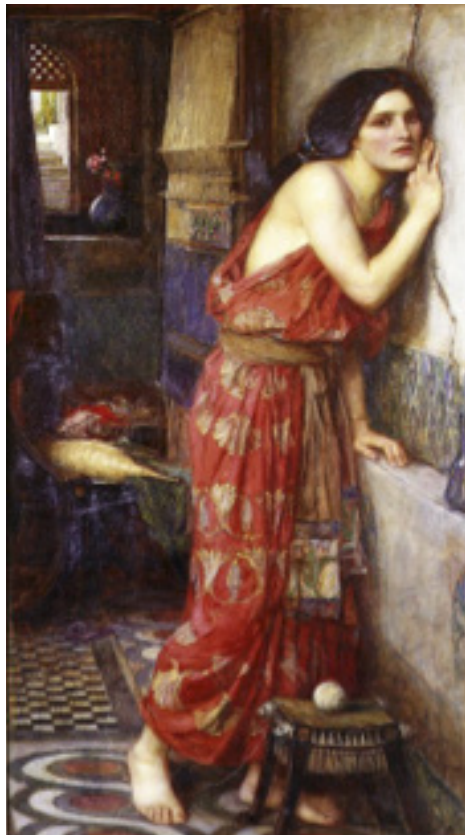
Mary Shelly schreef in 1818 de novelle *Frankenstein or the Modern Prometheus*. Het verhaal is vele malen verfilmd. Waarschijnlijk hebben maar weinig kijkers het verband met Prometheus gelegd.

> Trailer **Frankenstein** (Universal pictures 1933)

In 2012 kwam de sciencefiction film van Ridley Scott uit: *Prometheus*. De film gaat over een steenrijke zonderling die een raketreis organiseert naar de planeet waar de buitenaardse wezens te vinden zijn die de mens hebben gemaakt. Vandaar de filmtitel.

> Trailer **Prometheus** (Ridley Scott 2012)

John William Waterhouse
Thisbe (1909)

PYRAMUS EN THISBE

Geen mens die het wist. Zij spraken door een knik of door gebaren, maar juist verborgen liefde groeit, hoe meer men haar verbergt. (boek IV)

Verliefd zijn op je buurjongen of buurmeisje kan onhandig zijn als je ouders er sterk op tegen zijn. Gelukkig is er een spleet ontstaan tussen de huizen en daardoor kunnen Pyramus en Thisbe met elkaar praten. Helaas kunnen ze elkaar niet zien, laat staan kussen.

Ze besluiten elkaar stiekem om middernacht te ontmoeten onder de moerbeiboom bij het tempelgraf.

Thisbe is er als eerste. Ze schrikt van een leeuw die onder het bloed zit en op zoek is naar water. Thisbe vlucht een grot in waarbij ze haar sluier laat vallen. De leeuw verscheurt de sluier en besmeurt de sluier met bloed.

Pyramus ziet de sporen van de leeuw en vindt de bebloede en gescheurde sluier.

Hij denkt dat de leeuw zijn geliefde heeft gedood en meegesleurd. Hij verwijt zichzelf dat hij niet eerder is gekomen want dan had hij haar kunnen redden. Zonder zijn Thisbe kan hij niet verder leven.

Als Thisbe terugkomt, vindt ze de dode Pyramus. Met hetzelfde zwaard maakt ook zij een einde aan haar leven.

Abbraam Hondius *Pyramus en Thisbe* (1627)

PYRAMUS EN THISBE Verdieping

Dit verhaal is het enige verhaal in de vijftiendelige *Metamorphosen* waarin de hoofdpersonen sterven. Er is ook geen sprake van een verandering. Alleen de laatste zin vertelt dat hun bloed in de wortels van de witte moerbeiboom komt en dat de boom daarna alleen nog zwarte vruchten draagt. Toch een metamorfose.

Door de eeuwen heen is dit verhaal naverteld in allerlei variaties. Shakespeare gebruikte het verhaal in *Midzomernachtsdroom*. Zijn beroemde liefdedrama *Romeo en Julia* verwijst ook naar Pyramus en Thisbe.

Jupiter (2e eeuw) Hermitage St.Petersburg

JUPITER

Alom ter wereld woedt een furie rond! (boek I)

Jupiter is een echte vrouwenverslinder. Hij bedriegt zijn vrouw Juno vele malen. Zij is erg jaloers. Daarom neemt hij elke keer een andere gedaante aan om te kunnen vrijen met natuurgodinnen en aardse vrouwen die hij begeert. Een lange rij van halfgoden is het gevolg.

Jupiter ziet de ontwikkeling van de mensheid somber in. De mens ontwikkelt zich in hoog tempo. Hij beschikt over steeds beter gereedschap en wordt voortdurend slimmer. De mens denkt dat hij de goden niet meer nodig heeft.

Het zal niet lang meer duren of de mens is wijzer en machtiger dan Jupiter zelf.

Jupiter roept de godenraad bijeen. In een felle toespraak maakt hij duidelijk dat hij het niet meer pikt en de mensheid wil vernietigen.

Al maken een aantal goden bezwaar, hij drijft zijn zin door en veroorzaakt samen met zijn broer Neptunus een enorme zondvloed die alles wat leeft verzwelgt.

Veel verhalen over Jupiter zijn eigenlijk verhalen over Zeus, de oppergod van de Grieken.

De Romeinen kenden twee taken toe aan hun oppergod.

Hij regelde het weer, zorgde voor storm, regen, donder en bliksem.

De bliksem gebruikte hij ook bij het uitoefenen van zijn tweede taak, namelijk het handhaven van de orde en het bestraffen van onrecht, met name het verbreken van eden die op zijn heiligdom zijn afgelegd.

- Ook in de Bijbel en Koran komt een zondvloed voor. Jupiter wil de mens vernietigen omdat ze slimmer en machtiger dreigen te worden dan hijzelf.
Welke reden had God (Allah) om de zondvloed te sturen?
- In het oude Rome was plaats voor elke godsdienst. Voortdurend kwamen er tempels bij. En de feesten, ter ere van de diverse goden, vierde iedereen vrolijk mee.
Probeer te verklaren waarom de Romeinen alleen de eerste Christenen niet toestonden om in het openbaar voor hun geloof uit te komen.

Giovanni Maria Bottalla (ca.1635)

DEUCALION EN PYRRHA

De wereld was dus teruggekeerd. (boek I)

Prometheus verlaat gehaast de godenvergadering. Jupiter heeft in felle bewoordingen aangekondigd met een zondvloed alle mensen te zullen vernietigen vanwege hun goddeloze manier van leven. Hij gaat direct naar Deucalion en zijn vrouw Pyrrha en draagt hen op een boot te bouwen. Dat doen ze, al begrijpen ze niet precies waarom. De vloed komt en het echtpaar scheept in. Na negen dagen begint het water te zakken. Ze stranden op de berg Parnassus. Ze voelen zich alleen en eenzaam. Bij de resten van een tempel vragen ze aan de goden wat ze daaraan kunnen doen. Een stem zegt hen dat ze de botten van hun moeder achter zich moeten werpen. Na lang nadenken begrijpen ze dat het om 'moeder Aarde' gaat. Gaia (de aarde) is de moeder van de Titanen. Deucalion en Pyrrha zijn kinderen van Titanen.

De stenen zijn haar botten. Deucalion en Pyrrha beginnen stenen te rapen en achter zich te gooien. Uit de stenen die Deucalion achter zich gooit ontstaan mannen. De stenen van Pyrrha worden vrouwen.

Aanvankelijk zijn Deucalion en Pyrrha blij dat ze de zondvloed hebben overleefd. Maar dan beseffen ze dat ze de laatste op aarde zijn. Een leven zonder anderen om je heen is het leven niet waard. Ze vragen daarom hulp aan de goden. Als ze stenen achter zich gooien, waaruit mannen en vrouwen ontstaan, zijn ze verheugd want ze zijn niet de laatste maar de eerste.

- Welke reden had Prometheus om Deucalion en Pyrrha te redden?

In een aantal verhalen uit *Metamorphosen* spreekt de overtuiging dat de goden de mensen leven inblazen. Het lijf kan ontstaan uit klei (zie Prometheus) of steen (dit verhaal) of ivoor (zie Pygmalion), maar dit is slechts een omhulsel voor de geest of ziel die de mens tot mens maakt. Dit geloof in een tweedeling, lichaam en geest, is overal ter wereld te vinden.

Ovidius laat in het laatste boek de filosoof Pythagoras aan het woord. Deze is ervan overtuigd dat de ziel niet kan vergaan. Hij kan van dier naar mens gaan of van mens naar dier.

- Leg het verband tussen de *Metamorphosen* van Ovidius en deze stelling van Pythagoras uit: Alles verandert, niets vergaat. (boek XV)
- Hoe denk jij over de scheiding van lichaam en geest? Denk je dat de wetenschap ooit het bewijs kan leveren dat er wel of niet een geest in de mens huist?

Acteon, beeldengroep op het landgoed Caserta

ACTAEON

‘Ik ben Actaeon! Jullie meester! Kijk dan wie ik ben!’ (boek III)

Actaeon is een uitstekende jager. In de vroege ochtend is hij met zijn honden de bossen ingetrokken. Na de jacht dwaalt hij door het bos, hij loopt naar een riviertje om te drinken. Zijn mond valt open. Hij kan niet meer bewegen. Hij ziet de mooiste vrouw die hij ooit heeft gezien. Ze neemt een bad in de rivier, naakt. Het is Diana, de godin van de jacht. Haar nimfen waarschuwen haar. Actaeon weet dat hij fout zit. Geen man mag Diana benaderen of bespieden, maar hij kan niet anders. Wat is ze onbeschrijfelijk mooi. En wat wordt ze witheet van nijd. Actaeon schrikt. Hij voelt dat er een gewei uit zijn hoofd groeit. Diana verandert hem in een hert. Zo kan hij niet naar zijn paleis terugkeren. Het lijkt hem het beste om zich in het bos te verbergen. Zijn honden zien hem. Ze beginnen hem op te jagen en verscheuren hem.

ACTAEON Verdieping

We vinden het heel gewoon om dieren te temmen. Wij denken de natuur te kunnen beheersen. Soms gaat dit mis, en wordt de baas gebeten door zijn hond, leeuw, slang of beer.

Hier zijn wat voorbeelden:

- > Grizzly Man (2005, Werner Herzog): trailer
- > The lionman

- Leg uit waarom je wel of niet begrijpt dat deze mannen op deze manier met dieren omgaan.
- > Orka springt uit waterbassin en doodt trainer in SeaWorld (2010)
- Heel wat commentatoren gingen er na het ongeluk vanuit dat de oorzaak bij de orka lag. Hij stond bekend als agressief. Leg uit waarom je het wel of niet eens bent met deze mening.

Ovidius geeft 36 namen aan Acteons jachthonden. Opsommingen (enumeraties) komen vaak voor in werken die bedoeld waren om voorgedragen te worden.

Ook in de Ilias van Homerus, de Bijbel en de Koran kom je reeksen namen tegen.

Het gaat daarbij meestal niet om te laten horen dat de verteller van alle details op de hoogte is, maar meer om het publiek te vermaken met grappige namen of prettige klanken maar ook om de toehoorders even de kans te geven te ontspannen.

Ook schrijvers als James Joyce (*Ulysses*), Multatuli (*Max Havelaar*) en Jan Wolkers (*Turks Fruit*) gebruiken opsommingen.

> Bekijk het filmpje.

- Bespreek met elkaar of je het filmpje geslaagd vindt in de modernisering van de mythe.

JIJ

... komt naar de voorstelling kijken en dat vinden we natuurlijk heel erg fijn.
Zonder publiek geen voorstelling. Geen uitwisseling geen gedeelde ervaring.

... bent met veel mensen samen en iedereen wil de ruimte krijgen om van de voorstelling te kunnen genieten. Het is goed daar respectvol mee om te gaan.

Toneelspelen vergt een grote concentratie. Luisteren en kijken ook. Geen van beiden zijn gemakkelijk. In het theater is alles live en iedereen werkt samen om er een bijzondere ervaring van te maken. Juist ook het publiek heeft daarin een belangrijke rol.

JIJ DUS!